

CONCENTRATIEKAMPEN IN NEDERLAND

Wat dan de reacties van het Nederlandse volk betreft: de meeste mensen hebben tijdens de bezetting maar een heel vage voorstelling gehad van wat in Schoorl, Amersfoort, Ommen en Vught gebeurde. Zeker, er zijn uit die kampen vele duizenden gevangenen vrijgelaten en wij nemen aan dat de meesten hunner zich niet gehouden hebben aan de hun bij hun ontslag opgelegde verplichting, volstrekt te zwijgen over wat zij ondergaan en gezien hadden, maar dat betekent nog niet dat mededelingen over de kamp-toestanden regelmatig tot brede kringen doordrongen. Veler kennis bleef beperkt tot het weten dat er concentratiekampen waren. Overigens was alleen al die term verboden met het begrip 'wreedheid', en van het smachten naar de bevrijding (een permanent smachten dat wij juist omdat het permanent was, niet voortdurend in ons werk kunnen signaleren) is de hartgrondige wens om aan die concentratiekampen een einde te maken, een wezenlijke component geweest. Daarenboven zijn sommigen, zoals ook uit *dit* hoofdstuk bleek, in staat geweest de gevangenen hulp te bieden, vooral de gevangenen in Vught. Men zou kunnen zeggen dat het Nederlandse milieu langs tal van kruip- en sluiptwegen het concentratiekamp Vught binnengedrongen is – het heeft dan ook speciaal voor de gevangenen in Vught een immens verschil gemaakt dat zij in een concentratiekamp op Nederlandse, niet op Duitse bodem opgesloten waren. De achtergronden van de geboden hulp, speciaal in de vorm van de voedselpakketten, zullen wij in het laatste hoofdstuk van dit deel behandelen.

Wat de reacties van de gevangenen aangaat: het zou, dunkt ons, onjuist zijn het zo voor te stellen alsof, gegeven de zoveel grotere verschrikkingen die zich in de concentratiekampen in Duitsland voorgedaan hebben, het bestaan van de gevangenen in de kampen in Nederland, met uitzondering wellicht van Schoorl, niet óók een verschrikking geweest is. Niemand mag er licht over denken wat het betekende, maandenlang in Amersfoort, Ommen of Vught opgesloten te zijn, onderworpen aan een ruw en hard regime, overgeleverd aan de willekeur van bewakers ('we ramme alleenig', zoals een bewaker van Ommen zei) en soms ook van medegevangenen. Voor de meeste opgesloten was dat de eerste confrontatie met bruto fysiek geweld, met een dagelijks dwangstelsel, met onrecht in zijn meest directe vorm – een confrontatie ook met hun eigen volstrekte machteloosheid.

Er zijn onmiddellijk na de oorlog enkele publikaties geweest van herinneringen van gevangenen uit Vught (sobere geschriften, geenszins overdreven), in welke titel het begrip 'de hel' voorkomt.¹ Zo hebben de gevangenen het

¹ A. Santegoeds: *De hel op de Vughtse heide*, F. M. Gescher: *Het helse einde van Vught*